

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ, доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор Ризоқулов Тӯрақул Рабимқулович ба диссертатсияи Сафаров Абдулманон Маҳмадсаидович дар мавзӯи «Тадқиқи усулҳо ва василаҳои тақмили идоракунӣ дар низомҳои иҷтимоӣ-иқтисодии осебпазир (дар мисоли минтақаи ҷанубии наздисарҳадии Ҷумҳурии Тоҷикистон)» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.06.04 - Ташкил ва идоракунии корхонаҳо, низомҳо ва комплексҳо

1. Мутобиқат ба соҳаи таҳқиқот.

Тадқиқоти Сафаров Абдулманон Маҳмадсаидович дар мавзӯи «Тадқиқи усулҳо ва василаҳои тақмили идоракунӣ дар низомҳои иҷтимоӣ-иқтисодии осебпазир (дар мисоли минтақаи ҷанубии наздисарҳадии Ҷумҳурии Тоҷикистон)» ба Шиносномаи номгӯи ихтисоси Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯи ихтисоси 08.00.06 - Иқтисодиёт ва идоракунӣ тибқи самтҳои фаъолият (08.00.06.04 - Ташкил ва идоракунии корхонаҳо, низомҳо ва комплексҳо) банди 10.16. Идоракунӣ дар низомҳои депрессивии (депрессивный) иҷтимоӣ-иқтисодӣ (худудҳо, минтақаҳо, комплексҳо). Омилҳо ва фишангҳои идоракунӣ дар низомҳои иҷтимоӣ-иқтисодии депрессивӣ ва боздошти равандҳои таназули иҷтимоӣ-иқтисодии (худудҳо, минтақаҳо, комплексҳо) Ҷумҳурии Тоҷикистон. Самтҳои паст кардани сатҳи депрессия дар низомҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ, мувофиқат мекунад.

2. Мухимият ва зарурати баргузории таҳқиқот. Дар ҳар як давлати ҷаҳон худудҳои алоҳидаи маъмуриӣ доранд, ки дар масъалаи рушди иқтисодиёт пешрафт ҳастанд, навбати худ худудҳои маъмурии сустинкишоф ёфта, муаммовӣ, осебпазир низ доранд. Чунин ҳолатро нисбати иқтисодиёти Тоҷикистон низ гуфтан мумкин аст.

Дар ҳақиқат дар худуди Ҷумҳурии Тоҷикистон низ худудҳои маъмурии қаламравӣ, яъни вилоятҳо, шаҳру ноҳияҳо аз рӯи сатҳи рушди иқтисодиву иҷтимоӣ гуногун арзёбӣ мегардад, ки сабабҳои объективӣ ва субъективӣ дорад. Ба сабабҳои объективӣ шароитҳои табиӣ-иқлимӣ, ҷойгиршавии ҷуғрофӣ, хусусиятҳои таърихии фарҳангиву иҷтимоӣ ва аз сатҳи ғанӣ

гаштани захираҳои меҳнатӣ, сармоявӣ вобаста аст. Сабабҳои субъективӣ бошад натиҷаи амалӣ намудани дар ҳудуди муайян сиёсати иқтисодиву иҷтимоивӣ қабулшударо дар кулли сатҳҳои идоракунии мебошад, яъне тавоноии субъектҳои роҳбарикунанда оид ба расидан ба ҳадафҳои рушди иқтисодиёт чи гуна аст бар меояд.

Ба ҳудудҳои маъмурии қаламравие, ки осебпазир ҳастанд асосан чунин хусусиятҳои хоси худро доранд, ки бояд дар зери танзим қарор дошта бошад. Алалхусус: - сатҳи пасти рушди истеҳсолот (қишри зиёди аҳолии бекор ва афзоиши он); - барзиёдати хароҷот нисбат ба даромад дар бучети маҳал (вазъияти дотатсионӣ); - сатҳи пасти даромад ба ҳар сари аҳоли (миқдори зиёди аҳолии камбизоат); - ҷалби нокифояи сармоя ба ҳар сари аҳоли. Илова бар он дар чунин гурӯҳи минтақаҳо бештар субъектҳои хоҷагидорӣ истеҳсолӣ дар ваъзи таназзул қарор дорад, иқтидори илми техникӣ ва рушди соҳаи иҷтимоӣ нокифоя мебошад.

Хусусан, дар ҳудудҳои наздисарҳадӣ ҷойгир шудани чунин минтақаҳои осебпазир ба амнияти иқтисодӣ-сиёсии кишвар низ таъсири манфӣ расонида метавонад. Бинобар ин, таҳқиқи усулҳо ва такмили идоракунии минтақаҳои осебпазир дар илм ва амалияи иқтисодиёти ватанӣ басо муҳим аст.

Боиси қайд аст, ки баҳри амали гаштани чор ҳадафи стратегияи кишвар, таъмини рақобатпазирӣ дар сиёсати иқтисоди Ҷумҳурии Тоҷикистон масалаҳои рушди устувори минтақаҳо диққати махсус медиҳанд. Инчунин, дар «Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои то 2030», «Барномаи рушди миёнамӯҳлати Ҷумҳурии Тоҷикистон давраҳои 2021-2025» барои таъмини мутавозини рушди кулли минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон чораҳои зарурӣ андешида шудааст.

Новобаста аз ин, барои ҳал намудани муаммои осебпазирӣ минтақаҳо чорабиниҳои маҷмаавӣ, системавӣ, илман асоснок карда шуда зарур аст, ки таъсири якҷоягии ба ҳамаи самтҳо, яъне ҳам дар самти иқтисодиёт, иҷтимоӣ, истифодабарии захираҳои табиӣ, сиёсат ва дигар соҳаҳои фаъолияти ҷамъиятӣ таъсири мусбӣ дошта бошад. Вале, барои расидан ба ин ҳадаф таҳқиқоти махсус оид ба муайян намудани асосҳои назирявӣ-методологии идоракунии минтақаҳои осебпазир коркарди принципҳо ва чорабиниҳо дар асоси баҳисоб гирифтани сабабҳои махсуси осебпазирӣ зарур аст, ки диссертатсияи мазкур ба он равона карда шудааст.

Диссертатсияи Сафаров Абдуманон ба таҳқиқи масъалаи мазкур равона шудааст, ки ҳам аз ин нуқтаи назарияи амалия ва ҳам аз нуқтаи назари илми иқтисодиёт ҷолиби диққат, саривақтӣ ва аҳамияти баланди стратегӣ дошта мебошад.

3. Дарачаи асоснокӣ ва муътамад будани хулосаҳо ва тавсияҳо.

Дар диссертатсия ҳамчун ҳадаф таҳқиқи ваъзи минтақаи ҷанубии наздисарҳадии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади таҳияи концептуалии ҷанбаҳои асосии идоракунии низомҳои иҷтимоию иқтисодии осебпазир дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба назар гирифта шудааст, мебошад.

Навовари илмии рисола дар коркарди системавии маҷмуи ҷанбаҳои муҳимтарини рушди низомҳои иҷтимоӣ-иқтисодии осебпазир дар фазои хоҷагидорӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон, дар асоси он муқаррар намудани аломатҳои бунёдӣ, ошкор намудани омилҳои боздошта, муайян намудани захираҳо ва таҳияи воситаҳои идоракунӣ барои рушди низомҳо зохир мегардад.

Натиҷаҳои назаррасе, ки моҳияти нағзони илмии диссертатсияро инъикос мекунанд, инҳо мебошанд:

– асоснок намудани ҷанбаҳои назариявии таҳлили масъалаҳои идоракунӣ ва муайян намудани самтҳои тақмили идоракунии дар низомҳои иҷтимоӣ-иқтисодии осебпазир;

– исбот намудани зарурати таъсиси минтақаҳои озоди иқтисодӣ чун воситаи инноватсионии идоракунӣ, мудаллал намудани равияҳои амалиявӣ, ифшои роҳҳои концептуалии тақмили минбаъдаи он дар минтақаҳои осебпазирӣ ҷануби кишвар;

– таҳия намудани усули концептуалии идоракунии стратегии рушди низомҳои иҷтимоию иқтисодии навъи осебпазир, ки дар он бояд пайдарҳамӣ ва иртиботи мутақобилаи субъект ва объекти идоракунӣ ҳангоми таҳия ва татбиқи стратегияҳои рушд, нақши василаҳо ва институтҳои махсуси идоракунӣ, барои ба назар гирифтани хусусиятҳои равандҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ нишон дода шудааст;

– самти асосии стратегияи рафъи депрессия ҳамчун таҷдиди сохтори инноватсионӣ ва сармоягузори иқтисодӣ дар асоси равиши мақсаднокӣ барномавӣ пешниҳод карда шудааст;

– исбот намудани зарурати дар барномаҳои миёнамуҳлати рушди минтақаҳо ифшо кардани бартарӣ ва омилҳои идоракунии низомҳои иҷтимоӣ-иқтисодии навъи устувор ва бӯҳронӣ, ки мушкилотҳои зиёди сатҳи минтақавиро осон менамояд;

- дар таскираи муаллиф коркарди василаҳои идоракунии низомҳои иҷтимоӣ-иқтисодии навъи бӯҳронӣ бо тасниф карда шудани воситаҳои маъмурӣ, ташкили иқтисодӣ ва молиявӣ зарур аст, ки он барои ифшо ва истифодаи самараноки манбаъҳои ғайримарказонидашудаи захираҳо барои рушди низомҳои иҷтимоию иқтисодии навъи осебпазир мусоидат менамояд;

4. Сохтор, арзёбии моҳият ва сатҳи комилии диссертатсия.

Диссертатсия аз муқаддима, се боб, хулосаву пешниҳодот ва рӯйхати адабиёти истифодашуда иборат мебошад. Матни асосии диссертатсия дар 171 саҳифаи компютерӣ баён гардидааст, ки фарогири 22 ҷадвал ва 26 расм буда, рӯйхати адабиёт ва 129 номгӯро дар бар мегирад.

Дар муқаддима аҳамият ва мубрамияти мавзӯи диссертатсия асоснок гардида, дараҷаи таҳқиқот, мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот, объекти таҳқиқот, асосҳои назариявӣ - методологии таҳқиқот, аҳамияти назариявӣ ва амалии диссертатсия баён гардидааст.

Дар боби якум, ки «Асосҳои назариявӣ ва методии таҳқиқи муаммоҳои идоракунии дар низомҳои осебпазирӣ иҷтимоӣ-иқтисодӣ» унвон дорад, ҷанбаҳои назариявии таҳлили муаммоҳои идоракунии дар низомҳои иҷтимоӣ-иқтисодии осебпазир, таъсиси минтақаҳои озоди иқтисодӣ чун воситаи инноватсионии идоракунии минтақаҳои осебпазир мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст.

Муаллиф дар фасли нахустини диссертатсия далелҳои назариявиро амалиро бо ибрози ақидаҳо дар бораи моҳияти истилоҳи асосии «низомҳои иҷтимоӣ-иқтисодии навъи осебпазирӣ» ва фарқи он аз калмаи минтақаҳои депрессионӣ ба миён мегузорад. Инчунин қайд менамояд, ки дар илми муосир дар фаҳмиши ягонагии он вучуд надорад. Вобаста ба мавзӯи таҳқиқот муаллиф мафҳуми низомҳои иҷтимоӣ-иқтисодии навъи осебпазирро «ҳамчун маҷмуи мушкилоти маъмури дар минтақа тавсиф карда мешавад ва, дар он аз имконоти мавҷуда – дорони минтақаи озоди иқтисодӣ ва имтиёзоти ғайримаъмулӣ, минтақаи наздисарҳадӣ самаранок истифода карда намешаванд» маънидод кардааст (С.16-18).

Яке аз ҷанбаҳои диққатҷалбкунандаи фасли якуми диссертатсия дар он аст, ки тибқи таҳлили асосҳои концептуалии низомҳои иҷтимоӣ-иқтисодии минтақаи ҷанубии наздисарҳадии Ҷумҳурии Тоҷикистон гурӯҳбандӣ аз рӯйи аломатҳои функционалӣ, яъни: табиӣ-захиравӣ; техникӣ-технологӣ; инсонӣ; ташкилӣ; институтсионалӣ; иттилоотӣ, гузаронида шудааст. Ҳамзамон Таснифоти усулҳои асосии идоракунии дар минтақаҳои осебпазир ба 5 гуруҳи алоҳида нишон дода шудааст, ки метавон инро сахми муаллиф арзёбӣ намоем (С.20-25). Дар асоси чунин гурӯҳбандӣ муаллиф хулосабандӣ намудааст, ки дар сатҳи пасттарин истифодабарии захира ва имкониятҳои мавҷуда дар низомҳои иҷтимоӣ-иқтисодии осебпазир мувофиқат мекунад, ки чунин низомҳо дар минтақаи ҷанубии наздисарҳадии Ҷумҳурии Тоҷикистон низ мавҷуд аст (С.26-29).

Дар диссертатсия аҳамияти махсус ба минтақаҳои озодаи иқтисодӣ (МОИ) дода шудааст. Муаллиф таъкид менамояд, ки дар таҷрибаи ҷаҳонӣ МОИ дар минтақаҳои руқуд бо инфрасохтори суст инкишофёфта таъсис дода мешаванд. Бинобар ин муаллиф қайд менамояд, ки агар МОИ хуб тарҳрезӣ шуда бошанд метавонанд ба ҳадафҳои стратегияҳои рушд, беҳтаргардонии фазои сармоягузорӣ, ҷалби сармояи мустақими хориҷӣ, иштироки ширкатҳои ватанӣ дар шабакаҳои истеҳсолии ҷаҳонӣ, содиротро афзоиш диҳанд, ҷойҳои корӣ эҷод кунанд мусоидат кунанд (С. 40-47).

Диссертант баҳои объективӣ ба вазъи муосир бо тарзи зерин медиҳад, “мутаассифона, дар Ҷумҳурии Тоҷикистон сиёсати минтақавии дуруст ташаккулнаёфта нисбат ба низомҳои иҷтимоӣ-иқтисодии навъи осебпазир (депрессивӣ) вучуд дорад; ҳадафҳо ва афзалиятҳои рушд муайян карда нашудаанд; тадбирҳои алоҳида ба амал бароварда мешаванд, ки аксаран ба он вобаста нестанд ва барои расидан ба мақсад кам таъсир мерасонанд. Чунин танзим метавонад боиси боқӣ мондани ақибмондагии рушди иҷтимоӣ-иқтисодии як қисми зиёди минтақаҳои маъмурии кишвар гардад” (С. 49-50).

Унвонҷӯ дар диссертатсия самтҳои минбаъдаи фаъолиятро дар равиҳои МОИ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мавриди таҳқиқ қарор додааст, таъкид месозад, ки “Суст ба роҳ монда шудани низоми банақшагирии рушди минтақаҳои озодаи иқтисодӣ боиси ба инобат гирифта нашудани як қатор омилҳои муҳим мегарданд, ки ба самаранокии фаъолияти онҳо таъсири манфӣ мерасонад. Дар нақшаҳои рушди стратегияи МОИ барои солҳои дарозмуддат ва миёнамӯҳлат бояд ба инфрасохтори баландсифати асосӣ (аз ҷумла, неруи барқ, обтаъминкунӣ, нобудкунии партовҳо, нақлиёт ва долонҳо, телекоммуникатсияҳо, аз ҷумла Интернет) ва дастрасии комил ба он бо нақша ба инобат гирифта шавад”. (С. 51-52).

Дар боби дуюм, ки «Асосҳои ташкилию иқтисодии идоракунии дар низомҳои осебпазирӣ минтақаи ҷанубии наздисарҳадии Тоҷикистон» ном дорад, омилҳо ва вазъиятҳои идоракунии, хусусиятҳои шаклҳои ташкилии идоракунии дар минтақаи ҷанубии наздисарҳадии Ҷумҳурии Тоҷикистон, нақш ва аҳамияти МОИ барои таҳкими вазъи иҷтимоӣ-иқтисодии ноҳияҳои осебпазир муайян карда шудаанд. (С. 52 - 94).

Диссертант қайд менамояд, ки мавҷуд набудани нишондиҳандаи ягонаи интегралӣ, ки арзёбии сатҳи рушди деҳотро интиҳос менамояд на дар барномаҳои миёнамӯҳлати рушди минтақаҳои кишвар ва, на дар маҷмааҳои оморӣ ин нишондиҳанда ҳисоб карда намешавад. Дар ин радиф муаллиф дар системаҳои осебпазирӣ иҷтимоӣ-иқтисодӣ

“Индекси маҷмуии вазъи иҷтимоию иқтисодии деҳоти Ҷумҳурии Тоҷикистон”, ки дар илми иқтисоди ватанӣ пешниҳод гардиданд, мавриди омӯзиш қарор дода шудааст. Дар асоси он дуруст қайд менамояд, ки “Мутаассифона, дар Ҷумҳурии Тоҷикистон сиёсати минтақавии дуруст ташаккулнаёфта нисбат ба низомҳои иҷтимоию иқтисодии навъи осебпазир вучуд дорад: ҳадафҳо ва афзалиятҳои рушд муайян карда нашудаанд.” (С. 53 - 57).

Диссертант аз саҳифаи 57 то саҳифаи 74 омилҳо ва воқиҳои идоракунии низомии иқтисодӣ дар ноҳияҳои Қубодиён, Панҷ, Дӯстӣ, Фархор, Чайхун Ҳамадонӣ, Шаҳритуз Шамсиддин Шохин чи гуна аст мавриди таҳқиқ қарор карда шудааст. Дар асоси он муаммоҳои асосии ноҳияҳои мазкури осебпазирии наздисарҳадӣ муайян карда шудааст, ки барои илми минтақашиносии ҷумҳурӣ хело зарур аст. Ба монанди: муаммоҳо дар таъмини аҳоли бо оби тозаи ошомиданӣ, маҳдудияти таъмини аҳолии ноҳияҳо бо қувваи барқ дар фасли зимистон, мушкилот дар дарстрасии аҳоли ба ҳезум, ангиштсанг, сӯзишвориҳои дизелӣ, муаммоҳои гармкунии манзили зист, дар ноҳияҳои таҳқиқшуда фарсуда ва корношоҷаи қисмати зиёди техникаи нақлиётӣ ва ҳоҷагидорӣ, вайронгаштани роҳи маҳаллии автомобилгарди ноҳияҳои, маҳдудияти дастрасии аҳоли ба интернет маҳдуд мебошад ва сифати пасти хизматрасонии он ва ғайраҳо (С. 57 - 74).

Муаллиф бо истифодабарӣ аз “усули пурсиш” натиҷаҳои муҳимро ба даст гирифтааст. Алалхусус, дороиҳои ҷорӣ хонаводаҳои пурсидашуда тибқи ноҳияҳои таҳқиқкардашуда, шугли хонаводаҳо, мавҷудияти ҷойи корӣ, сабабҳои асосии бекорӣ, омилҳои, ки барои пайдо кардани ҷойи кор дар минтақаи ҷануби наздисарҳадии Ҷумҳурии Тоҷикистон маҷуд аст, вазъи молиявии хонаводаҳо, омодагӣ ҷиҳати оғоз кардани тиҷорати худ, сатҳи зиндагӣ дар хонаводаҳо, каноатмандӣ аз сатҳи зиндагӣ ва истеъмоли молҳо, доир ба инфрасохтори иҷтимоӣ (мактаб/кӯдакистон, бунгоҳи тиббӣ, беморхона, обтаъминкунӣ, захбуркашӣ ва амсоли он), хароҷоти хоҷагии хонавода ба ҳисоби миёна дар ноҳияҳои Қубодиён, Панҷ, Дӯстӣ, Фархор, Чайхун Ҳамадонӣ, Шаҳритуз Шамсиддин Шохин мавриди таҳқиқи қарор дода шудааст. Муаллиф махсус қайд менамояд, ки дар ин ноҳияҳо сабаби асосии бекорӣ набудани ҷойи кор ва набудани таҳсилоти зарурӣ мебошад (С. 73-97).

Дар ин бахши диссертатсия зарурати таъсиси МОИ дар ноҳияҳои осебпазирии наздисарҳадӣ асоснок карда шудааст, вазифаҳои асосии МОИ, таснифоти он, хусусият ва зинаҳои ташаккули МОИ ҳамчун

омили таъминкунандаи рушди иқтисоди ноҳияҳои осебпазирӣ аст ва бояд танҳо василаи таҷдиду азнавсозии иқтисод ва рушди воситаҳои бозории идоракунӣ, дарёфти роҳҳои беҳбуди ҳамкорӣ ва рушди минтақавӣ, паҳн намудани таҷрибаи мусбати ҳамкорихо ва рушди сохторҳои истеҳсолӣ таҳқиқ карда шудааст (С. 97-107).

Бо андешаи муаллиф аз МОИ, ки дар қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳоло 5 ададро ташкил медиҳад сетоаш дар вилояти Хатлон – «Панҷ», «Данғара» ва «Кӯлоб» (соли 2019) ва якто дар ВМКБ – МОИ «Ишқошим» мебошанд, ки барои рушди ноҳияҳои осебпазирӣ сарҳади, ки дар предмети таҳқиқоти диссертатсия мебошад аҳамияти бузург дорад. Вале фаъолияти онҳо ҳанӯз номукамал буда, дар баланд бардоштани самаранокии фаъолияти ноҳияҳои осебпазирӣ сарҳадӣ саҳми ночиздоранд (С. 109-114).

Инчунин, дар ин бахш аз ҷониби муаллиф таҳлили муқоисавии таҷрибаи амалкарди МОИ дар Федератсияи Россия, ИМА, Хитой ва Тоҷикистон гузаронида шуда дар асоси он хусусиятҳои асосии фарқкунандаи МОИ Ҷумҳурии Тоҷикистон аз минтақаҳои озоди иқтисодии Ҷумҳурии Халқии Хитой ва Федератсияи Россия муайян ва таҳлили карда шудааст, ки барои назария ва амалияи иқтисодиёти ватанӣ хело муҳим аст (С. 115-118).

Дар боби саввум, « Самтҳои асосии такмил додани идоракунии системаи иҷтимоию иқтисодии осебпазир» масалаҳои рушди МОИ ҳамчун воситаи паст кардани сатҳи осебпазирӣ, инчунин такмили усулҳо ва василаҳои рушди барномавии низоми иқтисодиву иҷтимоии минтақаи ҷанубии наздисарҳадии Тоҷикистон мавриди арзёбӣ қарор гирифтааст (С. 118-151).

Дар бахши таҳлилии диссертатсия муаллиф тавачҷуҳи бештари худро, ба нақши МОИ дар ноҳияҳои осебпазирӣ медиҳад, ҳамзамон қайд менамояд, ки “Барои кишвари мо, ки мушкилоти рушди иқтисодӣ, бекорӣ, дараҷаи баланди муҳоҷирати дохилӣ ва хориҷӣ, нокифоя будани захираҳои молиявӣ барои фаъолияти истеҳсолӣ, нобаробарии рушди минтақаҳо ва амсоли онро дорад, ташкили чунин минтақаҳо махсусан дар минтақаҳои осебпазир муҳим мебошад” (С. 121).

Дар натиҷаи таҳлилҳо муаллиф муайян намудааст, ки мушкилоти асосии МОИ дар минтақаҳои осебпазирӣ наздисарҳадии Тоҷикистон ин дараҷаи пасти тараққиёти инфрасохтори нақлиётӣ, истеҳсолӣ ва иҷтимоӣ; Мавҷудияти расмиёти маъмурӣ дастгирии сусти давлатӣ оид ба МОИ; алоқаи сусти байни барномаҳои рушди минтақаҳо, норосии кадрҳои

баландихтисос; маблағгузорӣ; сатҳи пасти воридшавии сармояи хориҷӣ ва ғайраҳо, (С. 122-224).

Дар диссертатсия бо тарзи алоҳида асоснок карда шудааст, ки ҳоло “бояд ҳам дар қонунгузориҳои ҷорӣ оид ба таъсиси МОИ, ҳам дар Низомномаи ғайриқонунии он бояд принципҳои ташкил кардан ва ғайриқонунии МОИ ва, вобаста ба ин, талабот ба субъектҳои хоҷагидор, ки метавонанд субъектҳои МОИ бошанд ва аз имтиёзоти он истифода намоянд, равшан нишон дода шаванд. ... Танҳо дар ин асос, ҳавасмандии амиқ барои соҳибкорони хориҷӣ метавонад истифодаи минтақаҳои озоди иқтисодӣ ҳамчун пойгоҳи рушди бозор, бозори молиявӣ, бозори меҳнат, бозорҳои ватанию хориҷии молӣ, бозорҳои наздисарҳадӣ ва ғайра бошад” (С. 129-131).

Мувофиқи андешаи диссертант, инфрасохтори индустриалии минтақаҳои осебпазир бешак яке аз омилҳои асосии рушди иқтисоди кишвар мебошад. ... Дар комплекси озукаворӣи ҷумҳурии инфрасохтори бозор сусти инкишоф ёфтааст. Сабаби асосӣ дар он аст, ки дар ибтидои дигаргунсозӣҳои бозор бисёр проблемаҳои марбут ба инфрасохтори он ба зиммаи ҳуди истехсолкунандагон гузошта шуда буданд, ки ин боиси аз ғайриқонунии асосии истехсолиашон дур шудани онҳо гардид” (С. 215-221).

Дар таҳқиқот масъалаи саноатикунони минтақаи ҷанубии наздисарҳадии Тоҷикистон таҳлил карда шуда, дуруст қайд карда шудааст, ки ин на танҳо барои таъмини хоҷагиҳо бо техника, мошинаҳо ва механизмҳо, балки барои иҷрои васеи мелиоратсияи заминҳо, парвариши намудҳои навӣи зироати хоҷаги кишлоқ, ҷори намудани стандартиқунонии маҳсулоти истехсолшаванда ва ғайраҳо мусоидат менамояд. Барои ҳамин шартҳои муҳими саноатикунони минтақаи ҷанубии наздисарҳадии Тоҷикистон ин ихтисосмандӣ, мутамарказонӣ ва ҳамкории истехсолӣ ба МОИ мебошад, ки дар ҳақиқат дуруст аст (С. 130-135).

Ба андешаи муаллифи диссертатсия, ки аз таҳлили вазъияти иҷтимоӣ-иқтисодии ноҳияҳои Дӯстӣ, Кубодиён, Чайхун, Панҷ, Шахритуз, Ҳамадонӣ, Фархор ва Ш.Шоҳин бармеояд, дар умум такмили усулҳои идоракунӣ дар минтақаҳои осебпазирӣи ҷанубии наздисарҳадии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯйи самтҳои алоҳида бояд амалӣ гардад. Ба монанди: - ҷорӣ намудани низоми банақшагирии барномавӣ; - такмили инфрасохтори иҷтимоӣи деҳот ва ноҳияҳо; - ташкили минтақаи тиҷорати наздисарҳадӣ; ташкили МОИ дар асоси принципҳои барои минтақаҳои осебпазир; рушди ташкилотҳои қарзии хурд; ташкили ҷойҳои қорӣ; -

беҳтар намудани шароити саломатӣ, таҳсилоти зарурӣ ва ғайраҳо (С. 136 - 142)

5. Аҳамияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия дар он ифода меёбад, ки муқарророти илмии диссертатсия барои инкишофи назарияи иқтисодии минтақавӣ, назарияи идораи ҳудудӣ, назарияи идоракунии стратегӣ ва назарияи навсозӣ мусоидат мекунад. Ҳамзамон, муқарророти илмие, ки дар натиҷаи таҳқиқот ба даст гирифта шудааст метавонанд ҳангоми таҳияи стратегия ва воситаҳои рушди маҳаллисозии инфрасохтори минтақавӣ, ташаккул ва татбиқи барномаҳои ҳудудии сармоягузорӣ ва лоиҳаҳои махсуси минтақавӣ, ки ба эҳтиёҷоти инфрасохтор нигаронида шудаанд, инчунин бо мақсади мукамалгардонии муҳтаво ва сохтори сиёсати иқтисодии минтақавӣ истифода шаванд.

Инчунин қисматҳои назариявӣ методологии таҳқиқотро метавон дар такмили матни лексияҳо, барнома ва дастурҳои таълимию методӣ фанҳои таҳсилоти олий: «Иқтисоди минтақаҳо», «Идораи стратегӣ», «Идоракунии ҳудудҳо», ки ҳангоми омода намудани мутахассисон дар соҳаи иқтисодиёт истифода шаванд. Тавсияҳои коркардшудаи муаллиф барои таъмини амалии рушди иқтисодиёти шаҳру ноҳияҳои осебпазир дар минтақаҳои наздисарҳадӣ бояд мусоидат намояд.

6. Эродҳо доир ба диссертатсия.

Новобаста аз он ки диссертатсияи мазкур ҷанбаҳои зиёди бартарихоро дорад, баъзе камбудихо низ дорад:

1. Дар қисмати “мубрамияти” диссертатсия маротибаи зиёди иқтибос ба ҳуҷҷати “Барномаи миёнамуҳлати рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025” дода шудааст, ки ба ақидаи мо бояд танзим кард. Илова бар он мувофиқи мақсад буд дар инҷо бо асосноккунии илмӣ назариявӣ аз фаъолияти шаҳру ноҳияҳое, ки дар минтақаи ҷанубии наздисарҳадии ҷойгир аст муаммоҳои аниқу сахҳ баён мегардид;

2. Дар қисмати хулосабандии зербоби 1.1. таҳлили ҷадвалу расмҳо гузаронида шудааст, ки инро дар қисмати асосии кор маънидод намояд мантиқан дуруст мегардид. Дар хулоса бошад танҳо натиҷаҳои коркардшуда инъикос бояд шаванд мувофиқи мақсад аст.

3. Дар боби дуввум, параграфи 2.1. диссертатсия “Омилҳо ва воситаҳои идоракунии системаи осебпазир” номида шудааст, муаллиф 7 ноҳияи минтақаи ҷанубии сарҳадии кишварро дида баромадааст. Вале мундариҷаи он характери тавсифӣ дошта кор боз ҳам беҳтар мегардид

омилҳои мавҷуда тибқи гуруҳбандӣ таҳлил карда ҷанбаҳои қавӣ, имконият ва ҷанбаҳои заифи онҳо бо таҳлили SWOT гузаронида шавад;

4. Дар саҳифаи 99-100 диссертатсия пайдар пай чор ҷадвали алоҳида оид ба маълумоти МОИ гирд оварда шуддаст, ки таҳлили пурраи худро наёфтааст. Хуб мешуд, муаллиф бояд ҳар яки ҷадвалҳоро дар алоҳидагӣ таҳлил карда сарбории илмии онҳоро нишон диҳад мундариҷаи кор ганитар мегардид.

5. Дар боби саввуми диссертатсия параграфи 3.1., ки бо номи “Рушди МОИ ҳамчун воситаи паст кардани сатҳи осебпазирии системаҳои иҷтимоию иқтисодӣ” омадааст, муаллиф аз усули математикии иқтисодӣ истифода намуда таъсири миқдории МОИ-ро ба сатҳи зиндагии ноҳияҳои осебпазир бо хусусиятҳои хоси мавқеи наздисарҳадӣ нишон диҳанд мувофиқи мақсад буд;

6. Дар диссертатсия асосан ба маълумотҳои пурсиш бештар таъкид карда шудааст, вале маълумотҳои омории расмӣ кам ба назар мерасад.

Вале метавон гуфт, ки камбудии ҷойдошта ба кор таъсири манфӣ намерасонад, характери тавсиявӣ дорад ва диссертатсияи Сафаров Абдулманон Маҳмадсаидович дар сатҳи зарурӣ омода карда шудааст ва аз ҷиҳати мазмун мутобиқи талабот мебошад.

7. Таъдиқи ифодаи натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ дар наشريҳои илмӣ.

Дар асоси таҳқиқ ва натиҷаҳои илмиву амалии кори диссертатсионӣ муаллиф, дар маҷмӯъ, дар 7 интишороти унвонҷӯ, аз ҷумла 4 мақола дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшаванда аз ҷониби ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тавсияшаванда ва 1 монографияи илмӣ ба ҷоп расонидааст, ки ҳаҷми умумии интишорот вобаста ба мавзӯи таҳқиқот 7 ҷузъи ҷопиро ташкил медиҳад.

8. Мувофиқати автореферат ва диссертатсия ба талаботи ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Автореферат мазмуни асосии таҳқиқоти диссертатсияро ифода намуда, дар он натиҷаҳои асосии барои ҳимоя пешниҳодшуда бо шарҳи пурра асоснок карда шудаанд.

Умуман, диссертатсия дар мавзӯи «Таъдиқи усулҳо ва василаҳои тақмили идоракунии дар низомҳои иҷтимоӣ-иқтисодии осебпазир (дар мисоли минтақаи ҷанубии наздисарҳадии Ҷумҳурии Тоҷикистон)», ба

талаботҳои КОА-и дар назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва бандҳои 31, 33, 34 ва 35 Низомномаи “Тартиби додани дараҷаи илмӣ”, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз санаи “30” июни соли 2021 бо таҳти рақами №267 тасдиқ гардидаст, мутобиқ буда, муаллифи он Сафаров Абдулманон Маҳмадсаидович сазовори дараҷаи илмии доктори илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.06 - Иқтисодиёт ва идоракунии тибқи самтҳои фаъолият (08.00.06.04 - Ташкил ва идоракунии корхонаҳо, низомҳо ва комплексо) мебошад.

Муқарризи расмӣ:

**Доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор,
муовини ректор оид ба илм ва инноватсия
Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес ва
сиёсати Тоҷикистон**

Ризоқулов Т.Р.

Суроға: 735700, Ҷумҳурии Тоҷикистон, вилояти Суғд шаҳри Хучанд, 17-мкр-н, хонаи 1, Телефон: (+992) 3422 23594 E-mail: t_rizokulov@mail.ru

Имзои доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор Ризоқулов Тӯрақул Рабимқуловичро тасдиқ мекунам,
Сардори Раёсати кадрҳо ва корҳои махсус

Мирпоччоев И. Х.